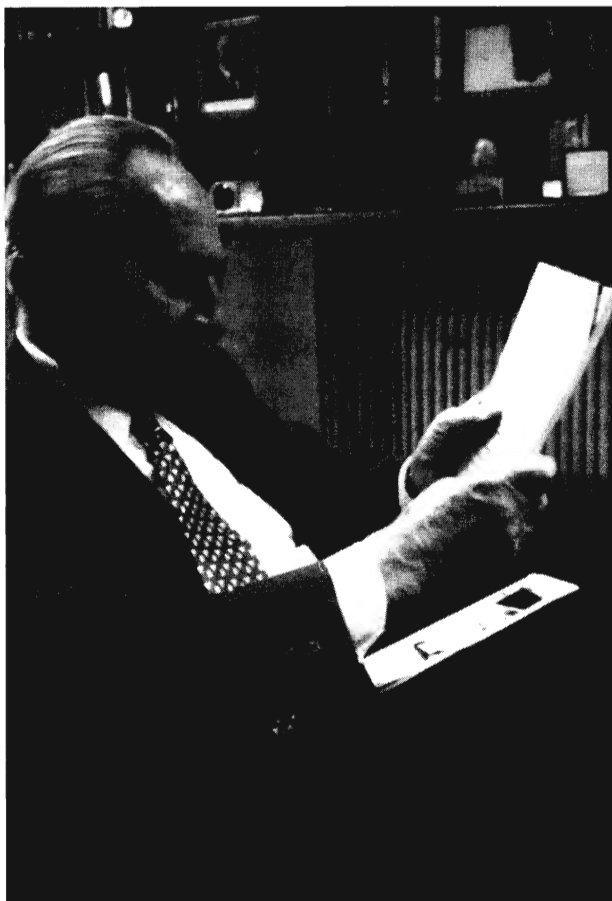

Simon Peresz

A francia kapcsolat*

Franciaország volt Izrael első jelentős barátja és szövetségese. Támogatása a korai, függetlenségi háborút követő nehéz évektől majd' egy generáción át, a hatnapos háború előestéjéig segítséget nyújtott, hogy a zsidó állam erejében és érettségében gyarapodjék.

Eleinte a kapcsolat Párizssal pusztán fegyvervásárlásból állt, az is csak kis mennyiségben, magán kisembereken keresztül, de 1953-ra – számomra legalábbis – világgossá vált, hogy a mi érdekünk a stabil kormányközi kapcsolatok kiépítése. Ettől kezdve azon voltam, hogy ezeket ápoljam. Viszonylagos fiatalságom és tapasztalatlanságom ellenére személyes kapcsolatok hálózatát kezdtem létrehozni francia vezető körökkel, Charles de Gaulle-től Pierre Mendès-France-ig. Az első feladat eredményeképpen, amelyben közvetlenül részt vettem – s amelyben Paul Reynaud-val, az akkori miniszterelnök-helyettessel dolgoztam 1954-ben –, az addig öreg, elavult fegyvereket használó IVE (Izraeli Véderő) tüzérége számára modern, nagy hatósugarú ágyúkat vásároltunk. Hamarosan azon kaptam magam, hogy kormánytisztviselőkkel és magániparosokkal tanok, lökhajtásos (Mistère), valamint teherszállító

(Nord Atlas) repülőgépek vásárlásáról folytatott tárgyalásokat vezettek.

Mozgásterünk fájdalmasan szűk volt. A világ valamennyi komolyabb fegyvergyártója közül egyedül Franciaország nem állt ellenségesen velünk szemben, és nem bojkottált bennünket. A Szovjetunió, amint az ötvenes években az arab államoknak juttatott támogatása egyre erősödött, az ellenfeleink sorába került. Nagy-Britannia elszánt híve maradt az Izrael állam létrejöttékor meghirdetett fegyverembargónak, az Egyesült Államok pedig politikai támogatása ellenére soha nem oldotta fel azt a zárlatot, amit a függetlenségi háború legnehezebb időszakában hirdetett, egykedvűen megtagadva tőlünk még

a legelemibb fegyverszolgáltatást is.

Ahogy az ötvenes évek elején közelebről megismertem Franciaországot, rájöttem, mennyit változott a második világháborút követő rövid időszakban. Nem volt többé a katolikusok és protestánsok, a gazdagok és szegények, a párizsiak és vidékiek ellentétének országa. Egy más, tökéletesen új választóvonal alakult ki a francia társadalomban: a Maquis Franciaországa állt szemben a kollaboráns Franciaországgal. A harcoló Franciaország, amely sosem nyugodott bele a német megszállásba, katolikusokat és protestánsokat, gazdagokat és szegényeket, tollforgatókat és kétkezi mun-

* Fejezet a *Battling for Peace. Memoirs*. (Szerk. David Landau, Orion Books Ltd. 1995.) című memoárkötetből.

kásokat, városi okoskodókat és egyszerű vidéki embereket foglalt magába. Most egy új francia nemzeti vezetőség alakult ki, olyan emberekből, akik korábban az ellenállási mozgalom élén álltak (és akik túl is élték azt). Ez az emelkedett erkölcsű és rettenthetetlen Franciaország szinte ösztönösen az újszülött, még mindig küszködő zsidó állam pártjára állt. A francia vezetéshez intézett segélykérésünk óriási visszhangra talált a megújult országban.

Hamarosan bemutattak a francia politikai élet valamennyi jelentősebb alakjának, és úgy éreztem, szívesen látott vendég vagyok irodáikban, otthonaikban. Megígérték, hogy országuk segíteni fogja Izraelt. 1955 végén, a választási kampány során, melynek eredményeként a Guy Mollet vezette szocialisták jutottak hatalomra, megjegyeztem Molletnek: attól tartok, a szocialisták csak azért támogatnak minket ellenzékben, hogy kormányra jutva megfélemlékezzenek rólunk. „Majd meglátod – válaszolta határozottan –, velünk másképp lesz.”

Mose Dajan 1954 után, a hadsereg főparancsnokaként teljesen egyetértett a fegyverbeszerzéssel kapcsolatos nemzetközi helyzetelemzéssel, és figyelmesen követte formálódó románcunkat Párizssal. Sikerült előmozdítanom a közte és Pierre Koenig tábornok – aki védelmi miniszterként dolgozott Mendès-France rövid életű kormányában – közt kialakuló meleg, munkakapcsolatot. Dajant kitüntették a Légion d'Honneurrel, s ez olyan gesztus volt az embernek és országának egyaránt, mely a bensőséges katonai együttműködés ígéretét hordozta magában. Keményen dolgoztam a francia kapcsolatunkon, időnként szabályosan ingázva Tel-Aviv és Párizs közt. Ez a gyakran titkosan végzett tevékenység talán elkerülhetetlenül szóbeszédnek és bosszús vádaknak adott tápot. Egyesek azt állították, hogy kollaborálunk a franciákkal az FLN ellen Algériában vívott háborújukban. „Tisztátalan szövetségre léptünk az imperializmus erőivel.” Az úton-útfélen suttogott bírálatok kereszttüzeiben is tudtam, hogy mindig számíthatok Dajanra, aki mögöttem áll a Franciaországgal való kapcsolat elmélyítésére és kiszélesítésére tett erőfeszítéseimben.

Természetesen Ben Gurion teljes jóváhagyásával dolgoztam. Ám az ő véleménye a franciákról sosem volt bizonyos ellenérzésektől mentes. „Miért adták meg magukat a náciknak?” – kérdezte gyakran David Shaltieltől, az európai katonai attasétól,

aki az 1930-as években a francia Idegenlégióban szolgált. Magával de Gaulle-al szemben is voltak fenntartásai 1960-as első találkozásukig, mikor is csípősen idézte Churchill háborús mondását: az összes keresztje közül Lorraine-é a legnehezebb. De Gaulle emlékiratainak megjelenésekor rábeszéltem az Am Hasefer nevű izraeli kiadót, hogy fordítsa le a könyvet héberre. Elvállalták a munkát, de csak úgy, ha Ben Gurion írja a bevezetőt. Ő azonban ellentmondást nem tűrően elutasított, nem fogadva el érvelésemet, hogy irodalmilag még jelentősebb remekműről van szó, mint Churchill háborús emlékiratai. Végül én írtam meg a bevezetőt az első héber kiadáshoz. Később azonban, kettejük találkozása után megváltozott Ben Gurion véleménye – kölcsönös csodálatot váltottak ki egymásból –, és felajánlotta, hogy a további kiadásokhoz már ő írja az előszót.

Az 1955 szeptemberében megszületett nagy horderejű csehszlovák–egyiptomi fegyvereladási egyezmény után még sürgetőbbé vált az IVE igénye, hogy folyamatosan modern fegyverekhez jusson hozzá. Prága, mely ekkor szervesen a kelet-európai blokkhoz tartozott, feltételezhetően a Szovjetunió javára (legalábbis beleegyezésével) cselekedett, ezáltal a fejlemények még baljósabbá váltak Izrael szempontjából. Ha az egyezség megvalósul, óriási mértékben növelte volna Egyiptom katonai erejét, különösen olyan kulcsfontosságú területeken, mint a harci járművek és a légierő. Egy hónappal az aláírás után Nasszer kihirdette, hogy a Tiraniszorost az Aqabai-öböl déli végénél lezárja az izraeli hajók elől (ahogy meg is tette később a hatnapos háború előestéjén). Ben Gurion még korábban kijelentette, hogy az öböl lezárását casus belli tekinteti, és ismerve őt, tudtam, nem a levegőbe beszél. Decemberben, a Dajannal folytatott hosszú egyeztetés után Ben Gurion a kabinet elé terjesztette tervét, mely szerint az IVE elfoglalná és újra megnyitná a szorost. A tervet azonban a miniszterek többsége leszavazta. Érezvén, hogy ezzel az ügy nincs lezárva, mindenesetre kétszeres erőfeszítéseket tettem Franciaországban.

Ügyeltem arra, hogy Dajant minden fejleményről maradéktalanul tájékoztassam, hiszen minden bölcsessége és cinizmusa ellenére nem hiányzott belőle a hiúság. „Nem érdekel a presztízs – mondta –, különösen nem a mások presztízse.” Alkalmat kerestem arra, hogy személyesen is bevonjam alakofélben lévő kapcsolatainkba. 1956 első hónap-

jaiban hosszú tárgyalások után sikerült átfogó bizton-sági egyetértésre jutnunk Guy Mollet új kormányával. Ez a siker a megfelelő pillanat, gondoltam, hogy hivatalos, de titkos konferenciát kezdeményezzünk a két ország magas rangú katonai vezetői között: egyfelől, hogy kidolgozzuk egyezségünk legfőbb technikai részleteit, másfelől, hogy partnereink részvétele jelezze a két védelmi vezetés kapcsolatában létrejött nagyfokú megértést. Maurice Bourges-Maunoury, a francia védelmi miniszter nyomban egyetértett velem, s megegyeztünk, hol és mikor találkozunk: június 22-én egy csodálatos Párizs környéki, vermars-i kastélyban, mely a Levin családnak, a Vichy és Perrier-víz gyártóinak a tulajdonában állt. Dajan és én néhány IVE-tiszttel és Josef Nahmiassal, a Védelmi Minisztérium párizsi kirendeltségének vezetőjével titokban repültünk oda egy IVE Nord fedélzetén.

A kétnaposnak induló sűrű programú konferencia első ülése délelőtt 11 órakor kezdődött. Dajan az előző napon és estén nagyrészt a megnyitó beszédre készült. Minden szó fontos volt számára. Erősen hitt a szavak erejében és az előadás módjában. A kifejezések helyes megválasztása szerinte nagy szerepet játszhat abban, hogy mélyebb, szorosabb kapcsolat kovácsolódjék ki személyek vagy országok között. Hosszan beszélt arról a veszélyről, amellyel Nasszer fenyegette a Közel-Keletet, sőt az egész világot. Nasszer célja – mondta –, hogy a térségben megszüntesse az európai befolyást, s hogy Egyiptomot a Szovjetunió előretolt állásává tegye. Amikor Dajan befejezte, rám pillantott, mintha azt kérdezné: milyen volt? Jeleztem, hogy ragyogónak tartom, s valóban az is volt. Nyilvánvalóan kedvében akart járni a hallgatóságnak, amikor néhány gondosan megtervezett mondattal méltatta Franciaországot, azokat az értékeket, amelyeket jelképez, s szerepét a világban. Ezután „mint katoná a katonához” szólt a magas rangú francia tisztekből és a hírszerzés vezetőiből álló közönséghez, amely tisztelettel hallgatta, és melegen fogadta szavait.

A későbbi ülések a szóban forgó fegyverüzlet részleteivel foglalkoztak. A második nap végére mindenben megegyeztünk. A nehézfegyverzet számlája – 72 Mystère repülőgép, 200 AMX tank és nagy mennyiségű lőszer – több mint 100 millió USD-t tett ki, mely akkoriban roppant összegnek számított. Habozás nélkül elővettem a tollamat, és aláírtam. Nahmiasz komoran azt sziszegte, fel fog-

nak kötni, mert nem kértem a pénzügyminisztérium előzetes engedélyét. „Nem fogjuk engedni, hogy felkössék” – súgta vissza Dajan. Mindannyian történelminek éreztük az eredményt. Az egyezmény, mely részletes szállítási tervet is tartalmazott – az első francia hajónak július 18-án, Haifán kellett kirakodnia értékes tankrakományát –, döntő módon növelte az IVE elrettentő erejét, és hozzájárult, hogy szükség esetén legyőzze az arab ellenfelet. Sem párizsi nagykövetségünk, sem Golda Meir, a külügyminiszterünk nem tudott a vermars-i konferenciáról; a franciák azt indítványozták, hogy a külügyminisztériumot se vonjuk be az ügybe. A konferencia eredményei azt igazolták, hogy a korábbi évek erőfeszítései az izraeli–francia különleges kapcsolat kiépítésére nem voltak hiábavalók. A dolog azonban itt még nem ért véget.

Egy hónappal a vermars-i titkos konferencia után Nasszer bejelentette a Szezei-csatorna nemzeti kézbe vételét. Hirtelenjében fellángolt a konfliktus, amely hónapok óta készülődőfélben volt a Közel-Keleten. A britek, akiknek csapatai egy Egyiptommal kötött egyezmény értelmében megszállva tartották a csatorna övezetét, nemrégiben kissé vonakodva ugyan, de kivonultak a térségből. A brit–francia tulajdonban lévő Szezei-csatorna Társaság tevékenységét és nemzetközi kötelezettségvállalásait most egyedül a szuverén hatalom, Egyiptom felügyelte. Ugyanekkor Nasszer tárgyalásokat folytatott az Egyesült Államok és Nagy-Britannia kormányával, jelentős kölcsönt kérve tőlük az Aswani gát felépítésének költségeire. A gát célja az áramfejlesztés, a Nilus áradásainak szabályozása és az öntözés fokozásával Egyiptom megművelhető földterületeinek jelentős kiterjesztése volt. Ezek a tárgyalások kudarcba fulladtak, részben azért, mert Nasszer párhuzamosan a Szovjetunióval is tárgyalt, s ezzel magára haragította John Foster Dulles amerikai külügyminisztert. Dulles kijelentette, hogy nincs segély, s erre volt Nasszer azonnali bosszúlépése a nemzeti kézbe vétel.

Ezzel durván megsértette Egyiptom államközi szerződésekből eredő kötelelességeit. A Nyugat nagy aggodalommal figyelte az eseményeket, és az Egyesült Államok vezetésével intenzív diplomáciai tárgyalások kezdődtek. Nagy-Britanniára és Franciaországra nézve a nemzeti kézbe vétel jelentős csapást jelentett gazdasági érdekeik (a Szezei-csatorna Társaság) és stratégiai megfontolásaik szempontjából egyaránt. Egy fontos olaj- és kereske-

delmi útvonal idegen és potenciálisan ellenséges irányítás alá került. Ráadásul a két európai hatalmat még mindig fogva tartotta a közelmúltban egy totalitáriánus diktátorral megvívott küzdelem traumája, s a régióban szupremáciára törő Nasszert cseperedő Hitlernek látták, akit meg kell fékezni. Terveket kezdtek gyártani a csatorna övezetének erőszakos visszavételére (és azt remélték, hogy ezzel együtt a Nasszer-rezsimet is megbuktathatják).

Izrael egy csapásra a drámai események forgatógépébe került, amiként én is. Július 26-án Nasszer elmondta beszédét a nemzeti kézbe vételről. Július 27-én Bourges-Maunoury az irodájába kéretett egy sürgős találkozásra. Nahmiasszal együtt érkeztem, s meglepetésemre a minisztert sok magas rangú tábornok társaságában találtam. Bourges-Maunoury nem vesztegette az idejét. „Mennyi idő alatt tudná – kérdezte – az IVE keresztülverekedni magát a Sinain, s elérni a csatornát?”

Noha nem voltam fölkészülve arra, hogy a kérdés itt és most el fog hangzani, a téma aligha volt ismeretlen számomra. Sokat gondolkoztunk és beszélgettünk róla az elmúlt hónapok során. Azt válaszoltam, hogy becslésem szerint két hét alatt meg tudnánk csinálni. A katonák megdöbbenek. Hogy lehetséges az? – kérdezték. Ez pusztán az én becslésem – feleltem, de ragaszkodtam hozzá. Bourges-Maunoury újabb kérdést tett föl, s úgy látszott, most tér a tárgyra. „Hajlandó-e Izrael részt venni egy háromoldalú katonai hadműveletben, amelyben az volna a különleges feladata, hogy keresztülvágjon a Sinájon?” „Úgy hiszem, bizonyos körülmények között igen” – válaszoltam habozás nélkül. Ezek után Bourges-Maunoury beavatott a Muskétás hadművelet alakuló terveibe, egy közös francia–brit elképzelésbe csapatok bevetéséről és a két ország jogainak fegyveres helyreállításáról a csatornaövezetben.

A francia miniszter elmondta, hogy vannak viták Párizs és London között. A franciák minél gyorsabban akartak cselekedni, „mielőtt a kormányunk megbukik, s mielőtt a nyár ősze fordul”. A britek taktikai megfontolásból ciprusi bázisukra összpontosítva hosszas és aprólékos tervet javasoltak, mint ha Európa második inváziójára készülnének. „Együtt fogunk tudni dolgozni?” – kérdezte megint Bourges-Maunoury, s én megismételtem, hogy szerintem igen. Ám a legmagasabb szintű tárgyalásokra van szükség, tettem hozzá. Megegyeztünk egy mihamarabbi miniszteri találkozóban Párizsban.

Távozóban Nahmiasz lélegzetvisszafojtva sutogta a fülembe: „Most valóban megérdemled, hogy fölkössenek! Hogy mertél ekkora horderejű kérdésekre előzetes engedély nélkül ilyen válaszokat adni?” Ha felkötnek, valószínűleg jó okuk lesz rá, feleltem, „de inkább kockáztatom a nyakamat, semhogy egy ilyen kivételes alkalmat elszalasszak”. Egyébként, tettem hozzá, ha a végső döntés Jeruzsálemben az izraeli beavatkozás ellen szól, hivatkozhatnak majd arra, hogy felhatalmazás nélkül nyilatkoztam.

A Bourges-Maunouryval való megbeszélés tartalmáról táviratban értesítettem Ben Guriont. Dajant is tájékoztattam, s megegyeztünk, hogy amint hazaérkezem, találkozunk. Dajan táviratban megírta, hogy nem sokkal utánam Ben Gurion is megérkezik repülőn Sde Bokerből a heti kabinetülésre. Azt javasolta, autózzunk át hármásban Jeruzsálembé, s útközben megvitathatjuk a híreimet. Dajan Tel-Avivon kívül, a Lydda (ma Ben Gurion) repülőtéren vett föl, s miközben áthajtottunk a közeli katonai repülőtérré, ahová Ben Gurion különgépe érkezett, beavattam a Párizsban folytatott tárgyalásaim eredményeibe. Osztotta lelkese-désemet.

A Ben Gurion autójának hátsó ülésén préselődtünk össze. Dajan egy hétköznapi ügy beszámolójával kezdte: miután nemrégiben terroristák szivárogtak át a határon, a hadsereg kérelmezte, hogy megtorló akciót indíthasson egy jordán katonai tábor ellen. Ben Gurion csendben figyelt. Bab el-Vadnál, félúton Jeruzsálem felé megadta beleegyezését. Dajannak a kabinetülésen hatalmában állt engedélyezni az IVE kérését. Ekkor odafordult hozzám, és pajkosan mosolyogva megkérdezte: „Nos, Simon, mi újság a te Franciaországodban?” Részletes jelentést tettem találkozásomról Bourges-Maunouryval és a francia tábornokokkal. „Talán el kéne halasztanunk a jordán hadműveletet – jegyezte meg lakonikusan Ben Gurion –, és a francia ügyre kellene koncentrálnunk.” Megvitattuk, kikből álljon a párizsi konferenciára küldendő magas szintű delegáció. Dajan és én azt javasoltuk, hogy Eskol legyen a csapat vezetője. Eskol beszélt valamennyit franciául, s az sem mellékes, hogy – szemben más Mapai-miniszterekkel – nem viseltetett előítélettel kettőnkkel szemben. Ám Ben Gurion Golda Meirt, részesítette előnyben, akit nemrég nevezett ki Mose Sarett helyére külügyminiszternek. Golda mellett a franciául folyékonyan beszélő Mose Carmelt az Ahdut Haavodából és minket kettőnk akart el-

küldeni. A munkapárti miniszterek bizottsága, majd a kabinet ezt jóváhagyta, és augusztus 3-án egy francia Lancaster bombázó fedélzetén – melyet titokban küldtek értünk – el is indultunk.

Küldetésünk csaknem rossz véget ért, még mielőtt elkezdődött volna. Carmel a sötét és zajos repülőn a mosdót kereste, s belezuhant a bombarekeszbe. Ott is maradt, élet és halál között lógva, lábával kétségbeesetten kapálózva, amíg végül sikerült visszarángatni az utastérbe. Párizsba zúzódással, összevissza törve érkezett meg, de harciasan kijelentette, hogy együtt marad a csapattal.

Könyvemben másutt már beszámoltam a másik, kis híján balszerencsével végződő esetről, mely küldetésünket még a kezdetén megzavarta, mikor bejelentették, hogy Guy Mollet, a francia miniszterelnök megüzentte: nem tud részt venni a tárgyaláson. Goldának, aki egész úton udvariatlan és morózus volt, ez nyomban igazolta a gyanúját, miszerint én őt és a kormányt mindvégig az orránál fogva vezettem. Egy rendhagyó kérelemben Meir meggyőzte a miniszterelnököt, fogadja őt, és így megmentette a napot. Ám a további tárgyalások alatt mindvégig szkeptikus és kellelten maradt. Dajan az ellenkezője volt, dinamikus és tárgyszerű, belevette magát egy részletes fegyverzetről, ellátásról és felgyorsított szállítási menetrendről – melyre jelenleg nagy szükség volt – folytatott vitába. Felkészülten érkezett, és nagy biztonsággal és tekintéllyel tárgyalt. Óvatosan viselkedett, nehogy eláruljon bármilyen részletinformációt haditervünkről. A Sinai-hadjárat kizárólag az IVE ügye – vallotta –, terveinknek titokban kell maradniuk.

Mikor hazatértünk, beszámolóink gyökeresen eltértek egymástól. Golda mogorván annyit mondott a kabinetnek, hogy a franciák nem egységesen eltökéltek a katonai akció ügyében. Mi több, az volt a benyomása, hogy katonai felkészülésük nem eléggé előrehaladott. Hírszerzőim jelentették, hogy magánlátogatáson vett részt Ben Gurionnál, a kormány félrevezetésével vádolt, s a franciákkal való megbeszéléseket rejtvényfejtésnek titulálta. Ben Gurion nem említette nekem Golda megjegyzéseit. Én arról számoltam be, mi történt Mollet-val, és beszéltem Christian Pineau külügyminiszter szokásos gorombaságáról és túlzott elővigyázatosságáról – melyet Golda a francia vonakodás bizonyítékául értelmezett. Egyedül az a fontos, érveltem, hogy a magas szintű konferencia megtörtént, s hogy a francia oldal lényegében minden gyakorlati részlet-

re vonatkozó kérésünket jóváhagyta. Ha nem volnának elszánva a harcra, mondtam, miért bajlódtak volna a konferenciával? Dajan teljes mellszélességgel kiállt mellettem. Külön találkozott Ben Gurionnal, s lényegében ugyanazt jelentette, amit én és Mose Carmel is.

A hadjáratra való felkészülés hadműveleti fázisába lépett, s ez egyre szorosabb együttműködést igényelt a franciákkal. Eleinte Dajan ambivalens érzéseket táplált ezzel szemben. Ő jobban örült volna egy önálló izraeli katonai akciónak decemberben (amikor a kabinet többsége még ellenezte azt), s mind ő, mind Ben Gurion féltékenyen őrizte azt az önálló és független szerepet, amely Izraelnek volt szánva a szélesebben értelmezett tervben. Ben Gurion Churchillt idézve rámutatott: egy háborús koalícióban minden nemzeti hadsereg számára az a legelőnyösebb, ha van egy jól meghatározott front vagy küldetés, amely a lehető legközelebb áll nemzeti érdekeihez. A mi nemzeti érdekünk az volt, hogy megnyissuk kereskedelmi útjainkat Afrika és Ázsia felé, hogy véget vessünk a Gázai övezetből érkező fedain terroristák betörésének Izrael területére, végezetül, hogy minél inkább széttűzzük Egyiptom katonai gépezetét, melynek legfőbb erje a Sinai-félszigeten állomásozott.

Dajannal tökéletes harmóniában és megértésben dolgoztunk. A franciákkal való kapcsolatunk szintén két kormány közötti kölcsönös bizalom ritka példájává fejlődött. Ebben az időszakban sokszor beszéltem Mollet miniszterelnökkel telefonon. (Nyitott vonalat használtunk, abban a reményben, hogy senkinek nem jut eszébe egy kódolatlan vonalat lehallgatni.) Bourges-Maunouryval a Párizsban tartózkodó Nahmiaszon keresztül naponta érintkezünk.

Dajan, talán a róla élő általános kép ellenére, igen alapos és részletekre ügyelő tervező volt. Hosszú órákat töltött térképe fölé hajolva, aprólékosan tanulmányozva a csatateret s a logisztika valamennyi részletét, s még ennél is több időt áldozott különböző régészeti ásatásoknak. Ott, a múltba ásva a saját termékeny képzeletében is ásatásokat folytatott, párhuzamosan kutatva a történelem kincsei és jelen problémák új megoldásai után.

Ben Gurion tág teret engedett számunkra a gyakorlati kivitelezésben, és soha nem szólta le gondolatainkat, tanácsainkat. Ám a végső szó az övé volt, s ahogy a határidő közeledett, még mindig

nem sejtettük, hogyan fog dönteni. Hadjáratot terveztünk, együttműködve francia barátainkkal és az ő brit szövetségeseikkel, de nem tudtuk, hogy Ben Gurion meg akarja-e valósítani terveinket. Apró, ellentmondásos jeleket adott csupán, s környezetének be kellett érnie e jelek elemzésével. Szeptember 21-én például Bourges-Maunoury azt mondta nekem Párizsban, hogy az angolok húzzák az időt, s néhány hónappal el akarják halasztani a műveleteket. Másfelől Franciaország izgatottan várta, hogy az eredeti tervek szerint októberben megkezdje akcióját. „Mondd meg neki – táviratozta válaszul Ben Gurion távirati jelentésemre –, hogy a francia időzítés megfelel a mienknek.” Mégis, a következő hetekben, ahogy az előkészületek a franciák által javasolt életbevágó csúcstalálkozó felé haladtak, Ben Gurion számtalanszor megkérdezte: „Biztos vagy benne, hogy Mollet tudja: mi nem köteleztük el magunkat?” Tudtuk, hogy Ben Gurion mélységesen nyugtalanítja, hogy Egyiptom bombázhathatja legnépesebb központjainkat. Úgy érezte, a mi légierőnk nem elég nagy s nem elég felszerelt ahhoz, hogy egyszerre támogassa a szárazföldi csapatokat, és védelmezze az izraeli légteret. Hogy lecsillapítsuk nyugtalanságát, tárgyaltunk a franciákkal: a Sinai-háború ideje alatt állomásozzon Izraelben két francia légvédelmi alakulat (noha valójában nem volt szükség rájuk).

Azt is tudtuk, hogy Ben Gurionnak van egy másik feltétele is, melyet nyíltan ugyan nem mondott ki, mégis számolt vele. Ragaszkodott ahhoz, hogy a britek aktívan részt vegyenek a katonai akcióban. Igen megbízható forrásból volt információja arról (azt hiszem, én voltam az egyetlen, akivel megosztotta), hogy a brit ígéretekben nem tanácsos megbízni. Ben Gurion tartott attól, hogy Nagy-Britannia az utolsó pillanatban cserben hagyhat bennünket, akár ellenünk is fordulhat az Irakkal és Jordániával fennálló egyezményeire hivatkozva. Ezt a félelemmel terhes gyanakvást csak erősítette Anglia magatartása egy rövid, ám annál véresebb csata kapcsán, melyet az IVE és Jordánia Arab Légioja vívott október 11-e éjszakáján a cisz-jordániai Kalkilya falunál. Az eseményeket az IVE egy ejtőernyős egységének megtorló rajtaütése okozta. Az ejtőernyősöket bekerítették a jordán erők, és csapataink kitörésének támogatására az IVE-nek harckocsikat, nehéztüzérséget és a légierőt is be kellett vetnie. Hajnalban, ahogy a csata tovább tombolt, a Brit Chargé d’Affaires felhívta az otthonában

Ben Guriont egy rendkívül fontos londoni üzenettel. Izrael jobban tenné, ha emlékezne – tanácsolta az üzenet –, hogy Jordániának védelmi megállapodása van Nagy-Britanniával; abban az esetben, ha az izraeli „agresszió” folytatódik, Nagy-Britannia kénytelen lesz lépéseket tenni.

Ben Gurion állásfoglalását látva ismételten igyekeztem megértetni francia partnereinkkel, hogy ha a britek kiszállnak, mi sem veszünk részt az akcióban. Sőt a brit elkötelezettségnek teljesen hivatalosnak és egyértelműnek kell lennie: Ben Gurion nem elégedne meg tessék-lássék megállapodással. Ennek megfelelően a franciák megkettőzték erőfeszítéseiket a Párizs–London vonalon, tudván, hogy a Whitehall megingásának legcsekélyebb jele is veszélyezteti az egész hadműveletet.

Ben Gurion Dajan, néhány közeli tanácsadónk és az én társaságomban, teljes titoktartás mellett utazott el a végzetes csúcstalálkozóra. Ben Gurion puha fedórát viselt, hogy eltakarja árulkodóan fehér sörényét. Dajan levette szemvédőjét, s helyette fekete szemüveg volt rajta az úton. Ahogy csendben ültünk az elfüggönyözött, jeltelen autóban, és egy katonai repülőtérré felé haladtunk, Ben Gurion még egyszer hozzám fordult: „Simon, egész biztos tisztában vannak azzal, hogy mi nem köteleztük el magunkat? Tudják, hogy pusztán barátságból veszünk részt a találkozón? Ha nem, azonnal forduljunk vissza...” Én újból biztosítottam, hogy álláspontjáról teljes mértékben tájékoztattam a francia vezetést.

Egy francia repülőgépen utaztunk, melyet eredetileg Rooseveltnak az Amerikai Egyesült Államok kormányának nevében ajándékozott de Gaulle-nak. Vastag felhők takarták Párizst, úgyhogy kénytelenek voltunk visszafordulni dél felé, és Marseilles közelében egy légibázison üzemanyagot felvenni, majd innen folytatni utunkat, míg a pilóták egy kis rést találnak a felhők között. Mindent egybevéve az utazás tizenhét órán át tartott, de úgy látszott, Ben Gurion jól érzi magát, egy limuzinon nyomban ki is száguldott abba a sèvres-i villába, ahol a tárgyalásokat kellett lebonyolítani, míg minket egy csendes párizsi hotelba szállítottak.

Az első ülés október 22-én, késő délután kezdődött. Célja az volt, hogy a francia vezetés – Mollet miniszterelnök, Pineau külügyminiszter és Bourges-Maunoury védelmi miniszter – és Ben Gurion találkozzék. A kezdeti tréfálkozás után Ben Gurion hosszú beszédében egy futurisztikus, ahogy ő

mondta, „fantasztikus” tervet adott elő az új, békés Közel-Keletről. Olyan filológiai és filozófiai kérdéseket is fejtegetett, melyek, ha lehet, még távolabb estek a szóban forgó témától. A részletek meg tárgyalását – jelezte – a tárgyalásnak ebben a fázisában beosztottjaira bízta.

Mélységes nemtetszését fejezte ki a franciáknak azzal a brit javaslattal szemben, hogy egy egyoldalú Egyiptom elleni támadással Izraelnek kellene az ürügyet szolgáltatnia a francia–brit intervencióhoz. Elégedetlensége csak egyre fokozódott, amikor ugyanezen az estén Selwyn Lloyd brit külügyminiszter csatlakozott a megbeszélésekhez, s megismételte a brit javaslatot. „Válaszom kategorikus nem” – mondta a behízelt modorú brit államférfinak. A meleg légkörből, amely a korábbi, franciákkal folytatott kétoldalú tárgyalásokat jellemezte, alig maradt valami. „Izraelnek nem vágya, hogy agresszorként bélyegezzék meg – folytatta Ben Gurion –, s hogy ultimátumot kapjon a csatornaövezetből való kivonulásra.” Izrael nem hajlandó egymagában háborúba bocsátkozni Egyiptommal. Ha viszont megtámadják, megvédi magát, és biztos a végső győzelemben.

A hangulat zord volt, ám ekkor Ben Gurion kiváló diplomáciai érzékkel kirántotta a konferencia szekerét a kátyúból. Az izraeli erők – javasolta – végrehajthatnának egy Egyiptom elleni megtorló akciót a megállapodás szerinti D napon, közel a csatornaövezetbe. Ugyanezen az éjszakán – folytatta – (s nem két nappal később, ahogy azt a britek szerették volna) Nagy-Britannia és Franciaország átnyújtana Egyiptomnak egy ultimátumot, hogy vonja ki csapatait a veszélyeztetett csatornaövezetből, és Izraelnek is, hogy ne közelítse meg az övezetet. Egyiptom el fogja utasítani a követelést, s ekkor a két nyugati hatalom majd együtt eldönti, milyen lépésre szánja el magát.

Lloyd sem az ajánlott izraeli hadművelet hatókörét, sem az Izrael és a szövetségeselek akciója közt eltervezett időt nem tudta elfogadni. Ben Gurion beavatkozásának eredményeként azonban a tárgyalások mégsem haltak el. Lloyd visszarepült Londonba, s Pineau-nak követnie kellett őt a következő délutánon, hogy a brit álláspontot személyesen Sir Anthony Eden miniszterelnöktől hallja meg. Ezenközben a francia vezetők több rugalmasságot kértek Ben Guriontól, azzal érvelve, hogy a jelen lehetőség elszalasztása talán a terv végleges föladását jelentené. Ám mi tudtuk, hogy Ben Gurion

számára a megbeszélések továbbra is kísérleti jellegűek: még mindig nem döntötte el, hogy háborúba bocsátkozik-e. Hosszú órákat töltött magányosan Sèvres-ben, gondolataival és felelősségének súlyával birkózva.

A másnapi ebéd kis híján újabb válságot hozott, s Ben Gurion államférfiúi mivoltának újabb arcúata mutatkozott meg. Challe tábornok, a francia hadsereg főparancsnok-helyettese indítványozta, hogy a háború kirobbantásának ürügyéül Izrael rendezze meg Beer Seva színlelt egyiptomi bombázását, ezzel kiprovokálva a kívánt francia–brit intervenciót. Ahogy a tábornok kifejtette elképzelését, Ben Gurion arca egyre vészjóslóbbá változott. Végezetül, rendelkezve, hogy szavait „mondatról mondatra” fordítsák franciára, beszélni kezdett. „Tudom, hogy Challe tábornok javaslatára adott válaszom irracionálisnak, netán naivnak tűnhet – mondta –, de vannak bizonyos dolgok, melyeket én nem tehetek meg, s a kormányomnak és országomnak sem javasolhatok. Az egyik ilyen, hogy hazudjak a világnak... azért hazudjak a világnak, hogy a dolgokat kényelmesebbé tegyem Anglia számára!

A zsidó népnek sok keserű sérelme van a világgal szemben, különösen az alig egy évtizeddel ezelőtt történetekkel kapcsolatban, mikor majdnem a teljes európai zsidóságot lemészárolták és a világ néma maradt. Ám volt egy dolog, ami történelmünk során mindig védelmet jelentett számunkra: az ügyünk igazságába vetett hit. Most is hiszünk ügyünk igazában és abban, hogy jogunk van megtenni azt, amit tenni készülünk. Ha azonban olyasmit kell csinálnom, amit nem tudok igazolni, ami álnok, azt nem teszem meg.”

Hosszú csend következett. Challe zavartan próbálta elmagyarázni meghiúsult ötletét. Pineau és Bourges-Maunoury gyorsan közbelépett, hogy feloldják a feszültséget; Ben Gurionnak francia részről hivatalos garanciát ígérve: a britek tartani fogják magukat a három ország végső döntéséhez, bármi legyen is az. A két delegáció áttért a magántanácskozásokra. Ekkor történt, hogy Dajan Ben Gurion elé terjesztette hadműveleti tervének végső formáját: a hadjárat kezdetekor ejtőernyősöket vetne be a stratégiai jelentőségű, a Sinai mélyén, a csatornához elég közel fekvő Mitla-szorosnál.

Ez volt Dajan erőssége. A terv katonai előnyeinek túl a briteknek és a franciáknak megfelelő „ürügyet” szolgáltatott, Ben Gurionnak pedig olyan megoldást, amit el tud fogadni. Az izraeli hadművelet

korlátozott célkitűzéseikhez képest stratégiaileg zseniális volt az elképzelés. Háborúnkat a végénél kezdenénk. Az egyiptomi főparancsnokságot ezzel összezavarnánk és kicseleznénk. Ejtőernyőseink hazafelé verekednék magukat, hogy egyesüljenek feljük igyekvő szárazföldi csapatainkkal. Dajan terve szükségessé tette két páncélozott alakulat bevonását is, amelyek egyszerre mélyen behatolnának az ellenséges területre: az egyik, hogy elfoglalja Sarm el-Seiket, ahol egyiptomi fegyverek őrizték a Tiráni-szorost, a másik, hogy behatoljon Gázába, ahonnan a palesztin fedainok vezették gyilkos támadásaikat Izrael ellen. Ám haditervünk ezen részeit nem kellett megosztani a franciákkal, s persze a britekkel még kevésbé. Ben Gurion utasította Dajant, hogy a Mitla tervet homályosan ismeresse, mint nem hivatalos elképzelést, melyet Pineau magával vihet Londonba.

A titkos konferencia idején két külső esemény egybeesése tette valószínűbbé a kedvező kimenetelt. Jordániában a parlamenti választásokon döntő győzelmet arattak az Egyiptom-barát erők. Az új miniszterelnök, Suleiman Nabulsi kijelentette: szándékában áll a Nagy-Britanniával kötött egyezmény felmondása, Jordánia Egyiptommal és Szíriával való szövetségének megkötése. Franciaországban pedig a Nasszer-ellenes érzelmek tetőfokukra hágtek, mikor a francia haditengerészet Algéria partjainál feltartóztatott egy, az FLN-nek fegyvert szállító egyiptomi hajót. A sajtó és a közvélemény határozott és egyértelmű választ sürgett a kormánytól. Mi tudtuk: bárhogy dönt is a francia kormány, még az angoloknak is ki kell mondaniuk az utolsó szót... akárcsak Ben Gurionnak.

Másnap reggel Ben Gurion felhívott engem és Dajant Párizsban, és megkért, hogy azonnal menjünk Sèvres-be. A kertben találtunk rá; egy fa alatt ült Nehemia Argovval, szürkének és megviseltnek látszott. Nyilvánvaló volt, hogy nem aludt éjszaka. Vajon döntött? Még mindig nem tudtuk. „Micsoda – nézett fel –, máris itt vagytok?” Felszólította Dajant, magyarázza el még egyszer a tervet, s jelölje a csapatmozgásokat egy térképen. Nem volt nálunk térkép. Feltéptem egy csomag cigarettát, Dajan pedig felrajzolta rá a Sinai körvonalát, lendületes nyilakkal jelölve a tervezett előrenyomulás útvonalát. Ben Gurion elővett egy részletes kérdéseket tartalmazó, hosszú listát. Ahogy felolvasta, felélegettünk. Nem mondta ki nyíltan a döntést, de kérdéseiből arra következtettünk, jóváhagyta a ter-

vet. Nem azt firtatta, legyen-e hadművelet, vagy sem, hanem azt, hogyan, mikor és hol legyen. Nem mindegyik kérdésre lehetett válaszolni. Némelyik politikai volt, némelyik katonai, akadt, amelyik részletekkel foglalkozott. Ám pusztán azzal, hogy feltette őket, Ben Gurion megértette velünk, hogy elszánta magát.

Azt is megértette velünk, hogy a hadművelet során nincsenek területi követelései, kivéve talán egy keskeny földszalagot a Sinai-tengerpart mentén Sarm el-Seikig. Másnap a kabinetben, mikor kollégái hozzájárulását kérte, ugyanerről beszélt. Az IVE végigsöpörte az egész Sinain és Gázán, de nem maradna ott. A mi háborúnk célja nem a területszerzés, hanem hogy biztosítsuk egy nemzetközi vízi útvonalon az átkelés jogát, s hogy véget vessünk a terroristák betöréseinek országunkba.

Pineau Londonból visszatért Sèvres-be, magával hozva Eden Dajan javaslatára adott, lényegi pontokat érintő beleegyezését. Aznap este még tartottak egy utolsó, háromoldalú megbeszélést: két angol tiszt, Sir Patrick Dean és Donald Logan egy hét pontból álló megállapodás – az úgynevezett Sèvres-i protokoll – szövegén alkudozott velünk és a franciákkal.

Az utolsó szignálás előtt kértem egy kis időt Ben Guriontól, s egyedül találkoztam Mollet-val, és Bourges-Maunouryval. Ekkor történt, hogy végleg megállapodtam a két vezetővel a dél-izraeli dimonai nukleáris reaktor építésében [...], és természetes urániummal való ellátásában. Egy sor kidolgozott javaslattal álltam elő, és viták után elfogadták őket.

Végezetül a Protokollt aláírták. Ben Gurion óvatosan összehajtogatta a példányát, s mellényzsebébe süllyesztette. Dajan táviratozott helyettesének, Meir Amit tábornoknak: „Kilátás van a hadművelet korai végrehajtására. Azonnal mozgósítsd az összes páncélozott alakulatot... Ma este indulok.”

A sinai–szuezi háború, mely öt nappal később, a Mitla-szorosnál ejtőernyős bevetéssel kezdődött, óriási katonai sikert hozott Izraelnek. Csapatunk egy hét alatt keresztülsöpört a Sinai-félszigeten, szétzúzva az ott állomásozó egyiptomi hadsereget. Nagy-Britannia és Franciaország azonban nem volt ilyen eredményes. Csapataik késve és ziláltan érkeztek a csatornaövezetbe, egyiptomi ellenállásba ütköztek, és a két szupernagyhatalom nyomása gyorsan megtorpanásra késztette őket.¹ Ez a nyomás Izraelre is ránehezedett, és a legbrutálisabb

megfogalmazást nyerte. Nyikolaj Bulganyin szovjet miniszterelnök november 6-án Ben Gurionhoz intézett üzenete alig burkolt fenyegetést tartalmazott Izrael pusztá léte ellen, ha nem szünteti be a harcokat, és nem vonul vissza. Ben Gurion Golda Meirt és engem november 8-án Párizsba küldött, kideríteni, tehetnek-e valamit a franciák az érdeünkben. Pineau-val és Bourges-Maunouryval találkoztunk. Pineau mogorvábban, mint valaha, biztosított bennünket arról, hogy bármit, amijük van, készek megosztani velünk, de a szovjet rakétákat nincs mivel lelőniük. A hotelban, csomagolás közben azonban Bourges-Maunoury felhívott bennünket, hogy közölje a francia titkosszolgálat értesülését: Oroszország a kardcsörgetés ellenére nem tervez katonai akciót Izrael ellen. Mindenesetre – jelentette ki – Franciaország teljes mellszélességgel kiáll a zsidó állam mellett.

Ezen az éjszakán Ben Gurion kemény, de udvarias levelet kapott Eisenhower elnöktől, s két órán belül nyilvánosságra hozta, hogy Izrael hajlandó visszavonni csapatait. A nemzetközi nyomás végül rákényszerítette Izraelt, hogy kivonuljon az egész Sinairól – Sarm el-Seiket is beleértve –, majd márciusban a Gázai övezetből is.

Lényegében azonban az IVE minden célját elérte egy százórás sivatagi villámhadművelettel, amely elkápráztatta a világot, s megalapozta Mose Dajan kitűnő parancsnoki és stratégiai hírnevét. Utasításai az első pillanattól arra irányultak, hogy a támadás minél kevesebb egyiptomi áldozattal járjon. Célunk az orosz gyártmányú fegyverzet elpusztítása vagy zsákmányul ejtése volt, s ebben óriási sikert értünk el. Egyiptomi katonák ezrei estek hadifogságba. Sarm el-Seik elesett, a szorost újra megnyitották. Nyitva is maradt a következő évtizedben. Ez az évtized növekedést hozott Izraelnek, kiterjesztettük gazdasági és politikai kapcsolatainkat Afrika és Ázsia feljövőben lévő országra. Az IVE meghódította a Gázai övezetet, s megtisztította a palesztin terror bázisaitól. Ez a határ is csöndes maradt az 1956 és 67 közötti években, a konszolidálódás és a fejlődés esztendeiben.

PETŐ MÁRK FORDÍTÁSA

Jegyzetek

1 Eisenhower elnök heves ellenállása a brit-francia-izraeli akcióval szemben legalábbis a briteket sokként érte. John Foster Dulles amerikai külügyminiszternek voltak értesülései a britek terveiről, mégsem reagált rájuk.

Marcel Schwob Monelle könyve (részlet)

*S megszólalt újra Monelle: halálról és életről beszélek most neked.
A pillanatok félig fehérre, félig feketére festett pálcákhoz hasonlatosak.
Ne a fehér felével rajzolt ábrákhoz igazítsd életed, mert előbb-utóbb rábukkansz a fekete résszel festettekre!*

*Minden feketeséget járjon át a majdani fehérre való várakozás!
Ne mond: most élek, holnap meghalok! Ne oszd fel a valót életre és halálra! Mond inkább: most élek és meghalok!*

*Minden pillanatból meríts pozitív és negatív teljességet!
Az őzszirózsa csak egy évszakot él, minden reggel kinyílik, minden este bezárul.
Légy olyan te is, mint a rózsák: szirmaidat hadd szaggassa a kéjvágy, hadd tiporja a fájdalom!
Önkívületed legyen halálos, a gyönyörben kívánd a halált!
Minden fájdalmad rovar legyen, tovaröppenő! Ne zárd magadba e mardosó rovar! E feketéllő futrinkák szerelmese ne légy!*

Minden gyönyöröd rovar legyen, tovaröppenő! Ne zárd magadba e vérszívó rovar! Ez aranyló rózsabogarak szerelmese ne légy!

Minden gondolat villámlásnyi teret gyűjtson és oltson ki benned!

Boldogságod villódzó szikrákra szakadjon! Így gyönyöröd része felér a többiekével!

Atomjaiban szemléld a világegyetemet!

Ne dacolj a természettel! Lelked ne rúgja el a dolgokat magától! Lelked el ne fordítsa arcát duzzogó gyerekként!

Élj békeségben a reggeli rőt fénnel és az est szürke derengésével! Légy a hajnallal összevegyített alkony!

Vegyítsd a halállal a létet, s a keveréket oszd szét pillanatokra!

Ne várj a halálra: benned létezik ő! Barátkozz össze vele, szorítsd magadhoz: ő jobbik éned!

Saját haláloddal halj, ne irigyeld a hajdani holtakat! Váltogasd a halálnemeket életnemekkel!

Semmiről se hírd bizonyosan, hogy él, de tekints mindent halottnak!

S megszólalt újra Monelle: a halál dolgairól beszélek most neked.

Égesd el gondosan halottaiddat és szórd szét a hamvakat a négy égtáj felé!

Égesd el gondosan múltbéli tetteidet és tipord meg őket, különben fénix születik belőlük, gonoszabb a régieknél!

Ne játszd halottaiddal, sose simogasd arcukat! Ne neved ki őket és ne sírj miattuk, feledd el őket!

Múltadban meg ne bízz! Ne vesztegesd idődet, ne fektesd díszes koporsóba a letűnt pillanatokat!

Legyen gondod rá, hogy az eljövendő pillanatokat is megöld!

Minden holttesttel szemben élj a gyanúperrel!

Ne csókolj holtakat, mert megfojtják az élt!

Viseltess éppoly tisztelettel a holtak iránt, mint ami az építőköveknek is kijár!

Ne szennyezd be kezedet régi vonásokkal! Új vízben tisztítsd meg ujjaidat!

Fújd ki az elhasznált levegőt és be ne szívj holt levegőt!

Ne tűnődj a mások elmúlt életén, aminthogy a magadén sem! Ne tedd félre az üres borítékokat!

Ne hurcolj temetőt magadban! A holtak közelsége dögletes és ragályos!

LACKFI JÁNOS FORDÍTÁSA

